

## Rehabilitace *Modlitby proti ďáblu*

(Václav Konzal: *Staroslověnská modlitba proti ďáblu: Nejstarší doklad exorcismu ve velkomoravském písemnictví*. Uspořádali a doplnili František Čajka a Martina Chromá. Praha: Slovanský ústav AV ČR, v. v. i. 2015)

**Denisa Jensenová**

V roce 1130. výročí úmrtí svatého Metoděje vychází pod hlavičkou Slovanského ústavu AV ČR monografie Václava Konzala *Staroslověnská modlitba proti ďáblu: Nejstarší doklad exorcismu ve velkomoravském písemnictví*. Konzalova studie byla uveřejněna již dvakrát časopisecky, v případě této monografie se pak jedná o druhé, upravené a doplněné vydání, k němuž bylo přistoupeno kvůli špatné dostupnosti prvního vydání a také díky novým možnostem rozšíření celého díla o doprovodné materiály. Kromě analýzy zmíněné památky totiž publikace obsahuje velice cennou edici *Modlitby proti ďáblu*.

Ve své práci se Konzal věnuje staroslověnské památce, která je nám dnes známá díky opisu ruské proveniencie datovanému do 13. století, jenž byl objeven před více než sto lety. V první kapitole publikace autor nastiňuje, za jakých okolností byl zmíněný rukopis vypátrán, a poznamenává, že dlouhou dobu nevzbudil jeho objev příliš velký badatelský zájem. Nálezce a první editor této textové památky, A. I. Sobolevskij, ji totiž označil za nezajímavou. Jako odrazový můstek pro celou svou práci však Konzalovi slouží vyjádření V. Ryneše z 2. poloviny 60. let 20. století, který se domníval, že by *Modlitba proti ďáblu* mohla být dílem velkomoravského původu. Václav Konzal si proto pro svoji publikaci dává za prvořadý cíl Rynešovu hypotézu prověřit.

Činí tak v rámci následujících pěti kapitol. První z nich se věnuje textovému zachování památky. Konzal si je dobře vědom nebezpečí, které se skrývá ve faktu, že pracuje pouze s opisem původního textu. V této souvislosti upozorňuje na nejružnější úskalí studia takto dochovaných památek, ať už se jedná například o chybná zakončení slov či mechanické opravy zkomolených nebo neznámých výrazů a jmen, a tyto nástrahy dokládá četnými příklady ze zkoumaného rukopisu.

Následující úsek, v němž se autor zabývá jazykovým rozbořem, je rozdělen do podkapitol o grafice, ortografii a fonetice, morfologii a syntaxi i lexiku a tvoření slov. Vzhledem k tomu, že výsledky této analýzy ukazují, že *Modlitba proti ďáblu* by skutečně mohla mít velkomoravský původ, rozhodne se Konzal k jejich prověření za pomoci vyhledání textových paralel v jiných staroslověnských památkách. Až překvapivé shody pak nachází především v první kapitole *Života Metoděje*.

Ve svém pátrání pak pokračuje liturgickým a věcným rozbořem textu. V rámci této kapitoly jistě stojí za zmínku velice kvalitně objasněné, byť zhuštěné pozadí středověkého chápání moci jména i stručné dějiny počátku exorcismu a jeho rozdílů v provedení u východního a západního ritu, na jejichž základě Konzal uvádí, že Metodějovo přímé autorství památky rozhodně není možné vyloučit, ba dokonce navrhuje i dataci, do kterého období Metodějova života by mohl text zapadat.

Ačkoliv takto rozsáhlá jazyková, liturgická a věcná analýza by mohla být již z pohledu studia památky pro paleoslovenistu vyčerpávající a zároveň nevyvrací Ryněšovu hypotézu, Konzal svou práci dále obohacuje o rozbor literární formy ve snaze prověřit, zda je Sobolevského hodnocení *Modlitby proti ďáblu* jako nezajímavého textu bez básnických kvalit oprávněné. Po této stránce pak dochází k naprosté rehabilitaci tohoto díla staroslověnského písemnictví.

Jak již bylo zmíněno výše, monografické vydání Konzalovy studie zahrnuje také edici celé památky, zpracovanou Františkem Čajkou a Martinou Chromou dle rukopisu zachovaného v Jaroslavském sborníku a zároveň respektující veškerá písařská specifika. Kritický aparát v poznámkách pod čarou dává prostor pro interpretaci chybných zápisů či sporných míst rukopisu. Z hlediska edic staroslověnských památek je pak unikátní přítomnost novočeského překladu, který vytvořil Václav Konzal a díky němuž není monografie určena pouze úzkému okruhu odborníků, ale i čtenářům, jimž by mohlo původní znění památky činit obtíže.

Pro další porovnání s jinými staroslověnskými památkami je potom velice přínosnou částí index verborum, který zahrnuje všechna slova, s nimiž je možné se v textu *Modlitby proti ďáblu* setkat, včetně lokace jejich výskytu a v případě flektivních slovních druhů také gramatických určení tvarů. Součástí monografie je rovněž komentovaný soupis světců zmíněných v památce.

Publikace *Staroslověnská modlitba proti ďáblu: Nejstarší doklad exorcismu ve velkomoravském písemnictví* svým čtenářům nejen představuje výsledky zevrubné analýzy památky z hlediska jazyka, obsahu, stylu a textového srovnání. Umožňuje jim také samostatné zkoumání díky zpřístupnění a přesnější reflexi znění reálné podoby rukopisu. A konečně nabízí naději na osvětlení autorství této doposud spíše podceňované, nyní snad finálně rehabilitované staroslověnské památky.

Mgr. Denisa Jensenová  
Katedra bohemistiky  
Filozofická fakulta  
Univerzita Palackého v Olomouci  
Tř. Svobody 26  
771 80 Olomouc  
denisa.jensenova01@upol.cz